

SZIRMAI KÁROLY ÉLETRAJZA

Szirmai Károly (Temerin, 1890. VI. 27. — Verbász, 1972. X. 6.): jugoszláviai magyar író, irodalomtörténész, irodalomszervező, költő, műfordító és szerkesztő. Volt háziitanító, jogász, követségi és más tisztviselő, aljegyző és csaknem negyven évig a verbászi cukorgyár főtisztviselője. Anyai ágon Schöpflin Aladárhoz, apai részről Kosztolányi Dezsőhöz és Csáth Gézához fűzték rokoni kapcsolatok. Kezdetben Szkalin, majd Poppel és Fulimus álnéven is írt.

Sokoldalú tehetsége már gyermekkorában megmutatkozott: kiváló nyelvérzéke volt, több idegen nyelven beszélt és írt, műszaki tanulmányai voltak, kitűnően festett és rajzolt, jól zongorázott, több dalt is komponált. Gimnáziumi tanulmányait Újvidéken végezte, itt indította meg és szerkesztette 1906-ban a rövid életű *Irodalom* c. lapot. 1910-ben *Fény és Sötétség* címmel alapított és szerkesztett folyóiratot. Jogi tanulmányait Budapesten, Zágrábban és Egerben végezte, a doktorátust 1913-ban tette le Budapesten. Budapesten és Bécsben rövid ideig irodalmi tanulmányokat is folytatott. Első írásai a budapesti *Életben*, a Zászlónkban és a Napkeletben láttak napvilágot. Később egész sor magyarországi (*Magyar Szemle*, *Nyugat*, *Pesti Hírlap*, *Magyar Hírlap*, *Minerva*, *Kelet Népe*, *Válasz*, *Sorsunk*, *Jelenkor*, *Forrás*, *Tiszatáj*, *Irodalmi Újság*...), romániai magyar (*Kelet*, *Erdélyi Heliikon*, *Korunk*), jugoszláviai magyar (*Napló*, *Reggeli Újság* és melléklete, *A Mi Irodalmunk*, *Jugoszláviai Magyar Újság*, melynek egy ideig irodalmi szerkesztője volt, *Kalangya*, melyet nyolc éven át szerkesztett, *Magyar Szó*, *7 Nap*, *Dolgozók*, *Híd*, *Üzenet*, *Magyar Képes Újság*...), szerbhorvát és külföldi (*Magyar Műhely*, *Láthatár*, *Látóhatár*, *Új Látóhatár*, *Magyar Élet*, *Kanadai Magyar Újság*...) lapban és folyóiratban publikált, több írása pedig különböző antológiákban és évkönyvekben (*Koszorú*, 1931. — *A diófa árnyékában*, 1942. — *Téglák és barázdák*, 1947. — *Pénteki találkozások*, 1971. — *A Kanadai Magyar Újság Évkönyve*, 1973. — *Jahrbuch*, Stuttgart, 1973. — *J. B. Journ. of the Faculty, the Royal University of Malta*, 1973.) jelent meg.

Szirmai Károly a jugoszláviai magyar irodalom egyik szervezője és vezető egyénisége volt. Íróként, irodalomszervezőként és szerkesztőként a nyelvi tisztaság és az esztétikai igényesség mellett szállt síkna és bátran felvette a harcot a dilettantizmussal. A *Kalangya* az ő idejében (1933—1941) rangos folyóirat lett. Babits Mihálynak, Kosztolányi Dezsőnek, Schöpflin Aladárnak, Szabó Lőrincnek, Veres Péternek, de mindenekelőtt Németh Lászlónak több jelentős művét közölte a *Kalangyában*. Nemcsak Bartók Bélához — akinek a *Holló* c. próza-

versét ajánlotta —, Kodály Zoltánhoz, Sík Sándorhoz és a magyar szellemi élet más kiválóságaihoz fűzte szoros baráti kapcsolatot, hanem olyan nemzetközi nagyságokhoz is, mint a Nobel-díjas Thomas Mann, Karl Jaspers, Ivo Andrić, Albert Camüs, Albert Schweitzer, Hermann Oberth... Különösen mély emberi és írói barátság kötötte Reményi Józsefhez, a clevelandi egyetem professzorához, aki számos angol nyelvű tanulmányával járult hozzá a magyar irodalom külföldi népszerűsítéséhez. Részben még feldolgozásra váró levelezésük nem csupán egy nagy barátság szép dokumentuma, de rendkívül becses forrásmű is a jelen és a jövő irodalomtörténései számára.

Szirmai Károly számos országban járt és több irodalmi díjat nyert. 1931-ben megnyerte A Mi Irodalmunk novellapályázatát, 1936-ban neki ítelték az Ezüstkoszorút, 1965-ben Verbász Októberi-díját, 1968-ban pedig a Híd-díjat kapta meg irodalmi munkásságáért. Londonban 1970-ben a Rutheford Nobel-díjasról elnevezett aranyérmét, 1971-ben pedig a szintén Nobel-díjas Hevesy Györgyről elnevezett ösztöndíjat ítelték neki. Tagja volt a Jugoszláv Írószövetségnek, a nemzetközi Pen Clubnak, a New York-i Tudományos Akadémiának, levelező tagja a londoni Royal Society-nek, rendes tagja a londoni Chemical Society-nek és tiszteletbeli tagja az ugyancsak londoni I.N.E.-nak. Díszdoktorrá választották és több amerikai, európai és ázsiai egyetem hívta meg vendégprofessornak.

Kiváló nyelvtudását több kisebb görög, latin, olasz, német, szerbhorvát és ruszin fordításában hasznosította.

Irodalmi levelezésének egy része (Szentelék Kornállal és Németh Lászlóval) Csuka Zoltán, illetve Bori Imre jóvoltából már megjelent; nagyobbik fele azonban még feldolgozásra vár. Halála után Verbászon megalakult a Szirmai Károly-emlékbizottság, utcát és iskolai önképzőkört neveztek el róla, múzeumi szobát rendeztek be, szülőhelyén, Temerinben szintén utca és színtársulat viseli a nevét. Négy helyen található Szirmai Károly Archívum: Temerinben, Verbászon, Locárnóban és Stuttgartban. Ő volt az első nemzetiségi író, akit két héttel halála előtt irodalmi Nobel-díjra terjesztettek fel. Fia, dr. Szirmai Endre orvosprofesszor Szirmai Károly-díjat és aranyérmét alapított a legjobb magyar és szerbhorvát vajdasági novellák díjazására.

Művészetét sokan méltatták.

»Legnagyobb értéke az a kiforrott, pompás, gyönyörű írásművészet, amely okvetlenül a legnagyobb magyar írásművészek mellé állítja (a *Holló*) szerzőjét.« (Szentelék Kornél)

»Az emberi lélek mélységei, melyekbe írónk eljutott, s a hatalmas méretű látomások, melyeket megfestett, magasabbra emelik, magasban e róma fölé, oda, ahol észak és dél, kelet és nyugat sugarai, felhői és viharai találkoznak.« (Tomán László)

»Kisemberekről írt, elesett, elnyomott, úttalan kisemberekről, akik sohasem találták meg az utat (*Ködben, Viharban*), akik sohasem tettek semmit, csak szenvedtek és végigélték kevés lehetőségű életüket. Ez mind Szirmai volt, aki nagyszerű íráskészséggel és csillagó tehetséggel tudja megírni a sötétet.« (Gál László)

»Az irreális történetek játékterei és díszletei az ismerős tájat állítják eléink Szirmai novelláiban: Bácskát, amelyet nála jobban senki sem ismer, hiszen édesapját, a községi jegyzőt a vidék különféle nemzetiségű falvaiba helyezgették át. Szirmai novelláinak szépségét azonban mégis a valóságon túli igazság meggyőző ereje jelenti, s nem a díszlet. És alanyi költészetről lévén szó Szirmai prózájában, álombeli vándorutak s az állandóan jelenlévő szorongás, látomások ködépei és lírai emlékezések kivétel nélkül az író személyes élményvilágából valók.« (Herceg János)

»Már a húszas években keletkezett írásaiban kora modern hangszerezését alkalmazza, valóság és látomás egybeszővődik benne, az idő felett szuverénül rendelkezik, s valóban a csend, a zsirós, gazdag, de ugyanakkor az enyészet világának halálos csendje az, ami a teljes világ látomásait idézi fel benne, egy olyan világét, amit kortársai még nem láttak meg, mert nem volt távlatuk hozzá... Egy látszólag bőségben úszó táj és emberi világának művészi színvonalra emelt dokumentumai a csend víziói, megdöbbentő, de mindenképpen életre rázó, figyelmeztető íntelmei Szirmai Károly elbeszélései. Olyan írások ezek, amelyeket csak érlelhet az idő, de el nem főnnyaszthat.« (Csukla Zoltán)

»Szirmai ún. víziós novellái életélményének konkrétumok felé törekvő pillanatait rögzítik, lírai versei pedig bölceleti vetületeit rajzolják meg — együttesen pedig ugyancsak azt a meglepő ráismerést revelálják, hogy Szirmai Károly, a közhiedelmekkel ellentétben, bölceleti alapokra építkező alkotónk, s hogy a maga módján az íróságnak azt a képletét hozta, amelyet mai modern irodalmunk is keres, és az írói magatartás, világkép vonatkozásaiban meg akar valósítani. A korszerűség jegyeit is bátran kutathatjuk tehát Szirmai Károly művészetében, s nyilván többek között ezzel a ténnyel lehet magyarázni novellái mind időszerűbbnek, igazabbnak és az élettel közvetlenül érintkezőnek mutatkozó vonatkozásrendszerét is — azt a tényt, hogy Szirmai Károly művészete időállóan, klasszikusnak tetszik már ma is...« (Bori Imre)

»Szirmai halálvíziói nem a vegetatív lét végét, az egyes ember fiziológiai megsemmisülésének kis szörnyűségét idézgetik. Az ő halálvízióiban valami nagyobb veszedelem, az egyes ember halálánál egyetemesebb katasztrófa előérzete ölt formát. Az a vonat, mely az ő írásában a semmi vágányára fut, az emberi lét ügyével terhes, s a lidércnyomásos események egy mélyen megszenvedett aggodalomtól és emberi felelősségtől kapják drámai jelentőségüket. Az a kétségbeesés, mellyel az ő emberei folyóújtanak maguk körül mindent, ami gyűjt-ható, a fény utáni szomjúság nagyságáról vall. Igény és lehetőség távolságát Szirmai a verbászi esték alacsony ege alatt is a teljes világ arányaiban mérte. Látomásai olyan íróra vallanak, aki egy nagy irodalom igényével, a létezés ormának optikája szerint tudott látni és gondolkodni az ember dolgairól.« (Dér Zoltán)

»Szirmai Károly sokoldalú író — nemcsak költeményeket, novellákat és regényt, hanem igen sok jelentős tanulmányt és irodalmi bírálatot is írt —, de mindenekelőtt költő, a látomás és a valóság

költője, akit az emberi sors alapkérdései izgatnak... Szirmai Károly hősei — aikkikkel alkotójuk együtt él és együtt szenved — nem ismerik a beletörődést, nem tudnak és nem is akarnak belenyugodni legtöbbször csak ideiglenes kudarcukba, újra meg újra tiltakoznak minden ellen, ami megalázza és megszemélyíti az embert. Ezek a novellák egy nemes, humánus, boldogabb sorsot áhító költői lélek látomásai, *kiáltásai*, amelyekben a nagy művész a szó szoros értelmében újjáteremti a valóságot, olyan egyéni, halk, visszafogott gordonkamuzsikára emlékeztető hangon, s olyan érzékletes, magával ragadó, értelmükre és érzelmeinkre egyaránt ható stílusban, amelyhez fogható alig-alig ismer századunk magyar szépprózája.» (Benkő Ákos)

»Szirmai Károly novelláiban valóban lenyűgöző a stílusművészet: henyé szó vagy gondolat egy sincs a gyűjteményben. Mindig a legmegfelelőbb, a legpontosabb szavakat válogatja össze, ám nem egyszerűen stílusza: tudja, mikor, mit bízhat az atmoszférára, mit kell pszichológiai-környezeti okrendszer hálójába fogni.« (Marx József)

Hasonló elismeréssel méltatják munkásságát Kállay Miklós, Szeli István, Utsai Csaba, Bányai János és mások, itthon és külföldön is. A Borba irodalmi rovata nagyon elismerően írt *A csend vízióinak* szerb kiadásáról, s a cikkíró sajnálja, hogy a szerbhörvát olvasók nem ismerhették meg korábban Szirmai Károly kiütő munkáit.

Szirmai Károlynak mintegy 1800 műve jelent meg, több mint tíz nyelven és négy világrészen. Főbb művei:

Ködben, elbeszélések (Szabadka, 1933.)

A halál költője, tanulmány (Szeged, 1943.)

Viharban, elbeszélések (Újvidék, 1952.)

Katlanban, regény (Újvidék, 1958.)

Már nem jön senki, elbeszélések (Újvidék, 1960.)

Örvény, elbeszélések (Újvidék, 1962.)

A csend víziói, válogatott elbeszélések (Újvidék, 1965.)

Muzsikáló messzeség, válogatott elbeszélések (Újvidék, 1968.)

Falak, puszta falak, elbeszélések (Újvidék, 1970.)

Önkeresés, versek és önéletrajz (Verbász, 1970.)

Vizije tišine, válogatott elbeszélések szerb nyelven, fordította Vanga József (Újvidék, 1972.)

Irodalom:

Szenteleky Kormél: *A Mi Irodalmunk novellapályázatának eredménye*. A Mi Irodalmunk, 1931. XI. 8.

Ambrus Balázs: *Szirmai Károly: Ködben*. Jugoszláviai Magyar Újság, 1933. VII. 23.

Szabó Dezső: *Látogatás Szirmai Károlynál*. Jugoszláviai Magyar Újság, 1933. VII. 30.

Kállay Miklós: *Ködben*, Szirmai Károly novellái. KALANGYA, 1933. 9.

Németh László: *Nyílt levél Szirmai Károlyhoz*. KALANGYA, 1934. 4.

Reményi József: *Szirmai Károly*. BOOKS ABROAD, 1937. 4.

- Herceg János: *Utószó a Viharban c. kötetéhez*, 1952.
- Gál László: *Viharban*. MAGYAR SZÓ, 1952.
- Reményi József: *Szirmai Károly Viharban című elbeszélés kötete*. SZABADSÁG, 1952. VIII. 15.
- Bálint István: *Gondolatok egy elbeszéléskötet kapcsán*. HÍD, 1952. 11.
- Reményi József: *Szirmai Károly*. BOOKS ABROAD, 1954. 3.
- A. Tišma: *Karoly Sirmai*. LETOPIS MATICE SRPSKE, 1955. 9.
- Vámos Imre: *Az urasági katlanban*. IRODALMI ÚJSÁG, 1958. 8.
- Herceg János: *Novellás kötet és jubileum*. MAGYAR SZÓ, 1960. VII. 17.
- Szeli István: *Befeléfordulás*. MAGYAR SZÓ, 1961. II. 21.
- Bolgar László: *Már nem jön senki*. Szirmai Károly novellás kötetéről. FRANCIA RÁDIÓ, Párizs, 1962. VI. 25.
- Mánton László: *Valóság és vízió*. ÚJ LÁTÓHATÁR, 1962. 7—8.
- Lehoczky Gergely: *Szirmai Károly: Örvény*. MAGYAR MŰHELY, 1962. november — december.
- Tomán László: *Víziók és valóság között*. HÍD, 1965. 6.
- Utasi Csaba: *Egy örökös vándor története*. ÚJ SYMPOSION, 6—7.
- Csuka Zoltán: *Szirmai Károly: A csend víziói*. KORTÁRS, 1966. 10.
- Bori Imre: *A csend víziói*. MAGYAR SZÓ, 1967. II. 26.
- Bori Imre: *A jugoszláviai magyar irodalom története*. Újvidék, 1968.
- Herceg János: *Előszó a Muzsikáló messzeség c. kötetéhez*. 1968.
- Pályi András: *Szirmai Károly: A csend víziói*. TISZATÁJ, 1969. 2.
- Benkő Ákos: *A látomás és valóság költője*. JELENKOR, 1970. 3.
- Varga Lajos: *Szirmai Károly: Muzsikáló messzeség*. KORTÁRS, 1970. 4.
- Benkő Ákos: *Szirmai Károly köszöntése*. KOSSUTH RÁDIÓ, Budapest, 1970. VI. 24.
- Bori Imre: *Önkeresés*. MAGYAR SZÓ, 1970. VII. 4.
- Benkő Ákos: *Szirmai Károly*. FORRÁS, 1970. 4.
- Varga Lajos: *Sebzett, didergő lelkű hősök*. ÜZENET, 1971. 3.
- Bányai János: *Mű és szerep*. HÍD, 1971. 5.
- Herceg János: *A valóság kényszerében*. MAGYAR SZÓ, 1971. VIII. 21.
- Marx József: *Szirmai Károly: Falak, puszta falak*. KORTÁRS, 1972. 2.
- Nemes Gusztáv: *Szirmai Károly*. KANADAI MAGYAR ÚJSÁG. 1972. III. 17.
- Benkő Ákos: *Szirmai Károly: Falak, puszta falak*. FORRÁS, 1972. 4.
- Fehér Ferenc: *A verbászi gyász hír órájában*. 7 NAP, 1972. X. 13.
- Lévay Endre: *Szirmai Károly (1890—1972)*. 7 NAP, 1972. X. 13.
- Tomán László: *In memoriam Szirmai Károly*. HÍD, 1972. 10.
- Dér Zoltán: *A teljes világ arányaiban*. ÜZENET, 1972. 11.
- Benkő Ákos: *Szirmai Károly emlékezete*. ÉLET ÉS IRODALOM, 1972. 51. (KOSSUTH RÁDIÓ, Budapest, 1973. I. 3.)
- Utasi Csaba: *Egyazon halál két arca*. ÚJ SYMPOSION, 92.

Szirmai Endre: *Szirmai Károly. Cikksorozat.* KANADAI MAGYAR ÚJSÁG, 1972. XI. — 1973. III.

Szalkolczay Lajos: *Szirmai Károly: Önkeresés,* KORTÁRS, 1973. 2. Lj. T.: *Svet sna i svet jave. Karolj Sirmaj: Vizija tišine.* BORBA, 1973. II. 3.

Utasi Csaba: *Lélekvesztő a »vajdasági nembánomság nagy óceánján«* — *A Kalangya irodalompolitikájáról.* ÚJ SYMPOSION, '95.

Borbándi Gyula: *Szirmai Károly emléke.* ÚJ LÁTÓHATÁR, 1973. március. (1. sz.)

Fekete Lajos: *Utolsó találkozásom Szirmai Károllyal.* 7 NAP, 1973. III. 16.

Szirmai Endre: *A Kalangya Kosztolányi-számának története I.—II.* KANADAI MAGYAR ÚJSÁG, 1973. IV. 6. — 1973. V. 18.

Szirmai Endre: *Babits levele apámhoz.* ÜZENET, 1973. 6—7.

Barna Gábor: *Még egy hajó átkelt...* ÜZENET, 1973. 8.

Irodalmi levelezéséhez:

Szenteleky Kornél irodalmi levelei. Zombor—Budapest, 1943.

Bori Imre: *Németh László és a jugoszláviai magyar irodalom.* HÍD, 1971. 6.

Németh László levelei Szirmai Károlyhoz. HÍD, 1971. 6.

